

AFGANİSTAN ÜLKE RAPORU

TÜRKİYE TOHUMCULAR BİRLİĞİ

İÇİNDEKİLER

1. GENEL BİLGİLER.....	3
1.1.Künye.....	3
1.2.Coğrafi Konum ve İklim.....	4
1.3.Doğal Kaynaklar ve Çevre.....	4
1.4. Siyasi ve İdari Yapı.....	4
1.5.Nüfus ve İşgücü Yapısı.....	5
2.GENEL EKONOMİK DURUM.....	5
2.1.Temel Ekonomik Göstergeler.....	5
2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	6
2.2.1.Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü.....	6
2.2.2 Serbest Bölgeler).....	7
2.2.3.Şirket Kuruluşu ve İş Yapma İle İlgili Bilgiler.....	7
3. SEKTÖRLER.....	8
3.1.Tarım.....	8
3.1.1. Tohumculuk.....	11
3.2. Sanayi	11
3.3.Madencilik	12
3.4. Müteahhitlik.....	13
3.5. Bankacılık.....	13
3.6. Hizmetle Sektörü.....	13
3.7.Enerji	14
3.8.Ulaşım ve Telekomünikasyon.....	14
3.9.Turizm.....	15
4.TİCARET.....	15
4.1.Genel Durum.....	15
4.2.Türkiye ile Ticaret.....	19
4.2.1.Genel Durum.....	19
4.2.2.İki Ülke Arasında Anlaşma ve Protokoller.....	20
4.2.3. Türkiye- Afganistan Yatırım İlişkileri.....	21
4.2.4. İki Ülke Arasındaki Ticaretle Yaşanan Sorunlar.....	21
4.2.5. İşbirliği İmkânları.....	21
4.3. Dış Ticaret Politikası Ve Uygulamaları.....	22
4.3.1. Tarifeler ve Diğer Vergiler.....	22
4.3.2. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar	23
5.PAZAR DURUMU.....	23
5.1. Ülkenin Güçlü ve Zayıf Yönleri ile Fırsatlar ve Tehditler.....	23
5.2.Dağıtım Kanalları.....	24
5.3. Tüketici Tercihleri ve Satışı Etkileyen Faktörler.....	24
5.4.Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları.....	25
5.5.İş Adamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar.....	25

1.GENEL BİLGİLER

1.1.Künye

Resmi Adı	Afganistan İslam Cumhuriyeti
Yönetim Şekli	Üniter Parlamenter Anayasal Cumhuriyet
Devlet Başkanı	Heybetullah Akhundzade
Nüfus	38,3 Milyon(2022)
Dil	Darice % 50 (resmi dil); Peştuca % 35 (resmi dil); Özbekçe-Türkmençe % 11; Diğer %4
Başlıca Şehirleri	Kabil, Herat, Kunduz, Celalabad, Bagram, Kandahar, Mezar-ı Şerif.
Etnik Yapı	Nüfusun büyük çoğunluğunu Peştunlar oluşturmaktadır. Daha sonra sırasıyla Tacikler, Hazaralar, Özbekler, Türkmenler ve diğer gruplar gelmektedir.
Başkent	Kabil
Bağımsızlık Tarihi	19 Ağustos 1919
Sınır Komşuları:	Kuzeyde Türkmenistan, Tacikistan ve Özbekistan, batıda İran, güneyde Pakistan, doğuda Çin ve Hindistan
Yüzölçümü	652.864 km ²
GSYİH (milyar \$)	14,94 (2021, IMF Tahmin)
KBGSYİH (\$)	443 (2021, IMF Tahmin)
Büyüme Oranı (%)	-20,07 (2021, IMF Tahmin)
Para Birimi	Afgani (AFN)(1 Afgani= 0,45 Türk Lirası)
Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA), Colombo Plan (CP), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO), BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), G-77, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Uluslararası Yeniden İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC), Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Hareketi (ICRM), Uluslararası Kalkınma Ajansı (IDA), İslam Kalkınma Bankası (IDB), Uluslararası Tarım Kalkınma Fonu (IFAD), Uluslararası Finans Korporasyonu (IFC), Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Federasyonları (IFRCS), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Interpol, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Parlamenterler Birliği (IPU), Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO/Muhabir Üye), Uluslararası Uydu Haberleşmesi Örgütü (ITSO), Uluslararası Haberleşme Birliği (ITU), Çok Taraflı Coğrafi Yatırım Ajansı (MIGA), BM Mali Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu (MINUSMA), Bağlantısızlar

	Hareketi (NAM), İslam Konferansı Örgütü (OIC), Kimyasal Silahları Yasaklama Örgütü (OPCW), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (OSCE/Ortak), Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü (SAARC), Güney Asya Çevre İşbirliği Programı (SACEP), Şanhay İşbirliği Örgütü (SCO/Gözlemci), Birleşmiş Milletler (UN), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO), Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), Evrensel Posta Birliği (UPU), Dünya Gümrükleri Teşkilatı (WCO), Dünya Sendikalar Birliği Federasyonu (WFTU), Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO), Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO), Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO), Dünya Ticaret Örgütü (WTO)
--	--

1.2.Coğrafi Konum ve İklim

Afganistan, Asya'da denize sınırı olmayan bir ülkedir.

Doğu ve güneyde Pakistan, batıda İran, kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan, doğuda da ufak bir sınırla Çin ile çevrilidir. Afganistan Çin ve Hindistan'ı birbirine bağlayan enerji koridoru üzerinde bulunan stratejik bir konumdadır. Orta Asya ve Güney Asya'nın ortasında bulunmaktadır.

Afganistan iklim olarak yılda dört mevsimi yaşamaktadır. Yüksek dağlı bölgeler, ormanlık alanlar ve su kaynağının fazla olması onu diğer komşularından ayırmaktadır. Afganistan genelinde sert bozkır iklimi hâkimdir. Yazları sıcak ve kurak geçen topraklarda kışlar ise şiddetli derecede soğuk ve kar yağışlıdır. Ülke geneli kış boyunca beyaz örtü altındadır. Afganistan'ın yazları sıcak ve uzun, kışları ise soğuk bir iklimi vardır. Yağışlar genellikle Kasım ve Nisan ayları arasında kar ve yağmur şeklinde görülür.

1.3.Doğal Kaynaklar ve Çevre

Afganistan doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahip olup petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji mineralleri, bakır, demir, altın, tuz, gibi değerli ve yarı değerli madenler, cam, seramik, inşaat, kimya ve gübre sanayiinde kullanılan madenler, çimento yapımında kullanılan klinker, kireç taşı ve kil ile mermer yataklarına sahiptir.

Ayrıca su, Afganistan'ın en değerli doğal kaynağıdır. Afganların büyük çoğunluğu, sağlıklı içilebilir suya ulaşamamaktadır. Bununla beraber, çevre temizliğinin yetersizliği, halk sağlığını ciddi biçimde etkilemektedir. Afganistan'ın birçok bölgesinde çölleşme artmaktadır. Geçmiş yıllardaki şiddetli kuraklık ve savaşın olumsuz etkisi doğal kaynaklar üzerine negatif etkilere neden olmuş ve çöller genişlemiştir. Kabil, Herat, Mezar-ı Şerif, Kandahar ve diğer şehirler, plansız bir şekilde gelişmektedir. Bu düzensiz gelişme, kanalizasyon, yer altı sularının korunması, evlere dağıtılması ve ticari atık sularının yönetimi, borularla evlere su sağlanması, hava kirliliğinin kontrolü, kentsel alanların veya arazi kullanımının planlanması gibi konularda belediyelerin sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır.

1.4.Siyasi ve İdari Yapı

Afganistan'da yasama erkini 249 sandalyeli ulusal meclis ile 102 sandalyeden oluşan senatolu bir parlamento oluşturmaktadır. Ülkede kadınların yönetime katılımının sağlanması açısından alt meclisin 68 sandalyesi her bölgeden en çok oyu alacak olan kadınlara ayrılmıştır.

102 sandalyeli Senatonun üçte biri ülkede bulunan 34 İl Meclisi üyeleri arasından, üçte biri İlçe Genel Meclisi üyeleri arasından geriye kalan üçte biri ise Devlet Başkanı tarafından seçilmektedir.

Afganistan İslam Cumhuriyeti üniter bir yapıya sahip olup, hali hazırda 34 ilden oluşmaktadır. Bu illerin altında 400 civarında da ilçe bulunmaktadır. İl yönetimlerinin başında vali, ilçe yönetimlerinin başında da kaymakam bulunmaktadır. Bu yöneticiler Merkezi hükümet tarafından atanmaktadır. Afganistan'da yerleşim birimlerinin düzenli belediye örgütleri olmamakla birlikte, bazı büyük illerde mevcut bulunan belediye başkanları da, bu geçiş dönemi içinde merkezi hükümet tarafından atanmıştır. Bazı Bakanlıkların illerde temsilcilikleri de bulunmaktadır. Afgan anayasası Başkanlık sistemi öngörmektedir. Halkoyuyla seçilen Başkan, hükümeti kurmak ve hükümete Başkanlık etme hakkına sahiptir. Başkanın önemli anayasal yetkileri olmasına rağmen; iki meclisli parlamentonun, Başkanı denetleme ve engellemeye yönelik hakları bulunmaktadır.

1.5.Nüfus ve İşgücü Yapısı

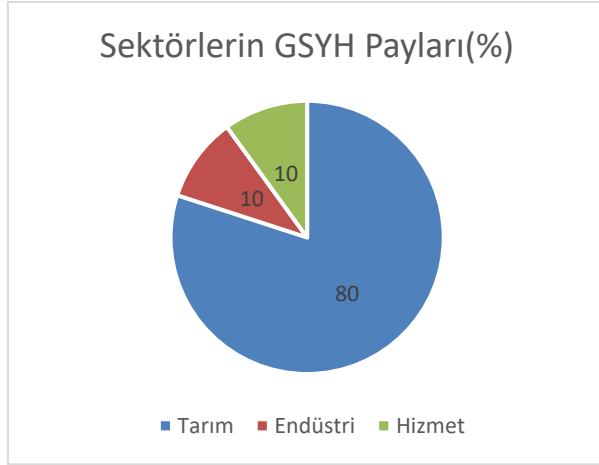
Afganistan nüfusu 2022 yılı itibarı ile 38 milyon civarında ve nüfusun yaklaşık %70'inin kırsalda yaşamaktadır.

2.GENEL EKONOMİK DURUM

2.1.Temel Ekonomik Göstergeler

	2021	2022	2023	2024	2025
GSYİH(Cari Fiyatlar milyar \$)	14,94	-	-	-	-
GSYİH Büyüme (%)	-20,7	-	-	-	-
KBGSYİH(\$)	443	-	-	-	-
Tüketici Fiyat Enflasyonu (ort, %)	5,1	-	-	-	-
Cari Ödemeler dengesinin GSYİH'ya Oranı (%)	-	-	-	-	-
İşsizliğin Toplam İş Gücüne Oranı (%)	-	-	-	-	-
Nüfus (milyon)	33,7	38,3	-	-	-
Devletin Genel Borçlanmasının GSYİH'ya Oranı	-	-	-	-	-

Kaynak: IMF Tahmin

Kaynak: Dünya Bankası 2022

Afganistan ekonomisi, tarıma ve hayvancılığa bağlıdır. 15 milyonluk çalışabilir nüfusa sahiptir. İşgücünün sektörler göre dağılımında tarım %80, endüstri %10, hizmetler sektörü ise yine %10'luk bir paya sahiptir. Endüstri, ağırlıklı olarak küçük çapta tekstil, sabun, mobilya, ayakkabı, gübre, çimento; el yapımı halılar, doğal gaz, yağ, kömür, bakır işletmelerine dayanmaktadır.

Ekonomisi dış mali yardıma bağlı olan Afganistan'ın, temel ekonomik politikası, dış yardım ve yabancı yatırım sağlanması üzerine kurulmuştur. Yatırımlar ve dış mali yardımın en verimli şekilde kullanılarak özel sektörün büyümesi ve gelişmesi amaçlanmaktadır.

Mevcut koşullar altında Afganistan merkezi hükümetinin ülkenin yeniden inşa edilmesine yönelik olarak harcaabileceği herhangi bir fonu bulunmadığından, kısa ve orta vadede, ülkenin yeniden yapılanması batılı ülkelerin özellikle ABD'nin ülkeye yapacağı dış yardımlara bağlıdır.

Afganistan ekonomisi, topraklarının sadece %15'i ekilebilir olmasına rağmen, ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Tarımın yanı sıra ekonomi yabancı yardım ve ağırlıklı olarak komşu ülkelerle gerçekleştirilen ticarete dayanmaktadır.

Afganistan'ın coğrafi konumu nedeniyle Çin ve Hindistan'ı birbirine bağlayan enerji koridoru üzerinde bulunmaktadır. Bu konumu nedeniyle gerek İran ve Türkmenistan ile 500 Milyar USD'lik enerji anlaşmaları bulunan Çin, Hindistan ve Pakistan'ın, gerekse bu enerji koridorunun kontrolünü anılan ülkelere bırakmak istemeyen ABD'nin, ülke üzerinde zaman zaman çatışan zaman zaman ise çakışan ekonomik ve siyasi çıkarları vardır.

2.2.Doğrudan Yabancı Yatırımlar

2.2.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Afganistan hükümeti, yeniden yapılandırma sürecinde özel sektörün geliştirilmesine ve ülkeye yabancı sermaye çekilmesine önem vermektedir. Yatırım ortamında iyileşme sağlanması, çok uluslu firmaların

Afganistan'a ilgi göstermelerini sağlamıştır. Afganistan Yatırım Destek Ajansı (AISA) verilerine göre ABD, Pakistan, Türkiye, Almanya, İran, Birleşik Krallık ve Hindistan önemli yatırımcılar arasında yer almakta olup en fazla doğrudan yabancı yatırım inşaat ve hizmetler sektörüne gelmektedir.

AISA verilerine göre Afganistan'da yerel nitelikli yaklaşık 42.000 kayıtlı şirket bulunmakta olup, yabancı nitelikteki kayıtlı şirket sayısı ise yaklaşık 3.400'dür. Dünya Bankası'nın son yıllardaki iş yapma kolaylığı endeksine göre Afganistan, İş Yapma Kolaylığı bakımından, 189 ülke içerisinde 183. sırada bulunmakta olup, bu oran ülkede iş yapmanın pek çok diğer ülkeye kıyasla daha zor olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, Dünya Bankasının İş Yapma Endeksine göre Afganistan, İşe Başlama Kolaylığı açısından 189 ülke içerisinde 24. sırada bulunmaktadır.

Ülkede faal olan çok uluslu firmalar arasında Coca-Cola, Alcatel, Hyatt Hotels, Standard Chartered Bank, DHL ve Toyota sayılabilir. AISA verilerine göre önemli yatırımcılar arasında Türkiye, Almanya, Hindistan ve Pakistan önde gelmektedir.

2.2.2. Serbest Bölgeler

Ülkede halihazırda serbest bölge ve liman bulunmamakta ancak bu bölgelerin kurulmasına yönelik projeler mevcut bulunmaktadır.

Kamu Alımları

Afganistan'da kamu tarafından alımı gerçekleştirilen tüm mal ve hizmet alımları Ulusal Tedarik İdaresi (NPA) tarafından gerçekleştirilmektedir. NPA alımlara ilişkin sekreteryaya görevini üstlenmekte, belirli bir tutarın üzerindeki ihaleler NPA tarafından değerlendirildikten sonra nihai kararın verilmesi için Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Ulusal Tedarik Komitesi'nin (NPC) onayına sunulmakta, onay sonrası tedarik işlemi gerçekleştirilmektedir.

Özellikle son dönemde Government to Government (G2G) şeklindeki temin projelerine ağırlık verilmeye başlamıştır. Bu kapsamda, ihtiyaç duyulan ürünün temin edilmesi planlanan ülkeler NPC'de belirlenmekte, söz konusu teknik şartnameler ilgili ülkelerin resmi makamları ile paylaşılarak güvenilir tedarikçi bilgilerinin taraflarına iletilmesi talep edilmekte, sonrasında bu firmalar arasından ihalesiz olarak pazarlık yapılarak mal temini yoluna gidilmektedir.

Ayrıca, NPA sektörler itibari ile firmaları lisanslandırmaya başlamış olup belirli kriterleri sağlayan firmaları tedarikçi listesine kaydetmekte, ilgili ürüne ihtiyaç duydukça açık ihale gerçekleştirilmeden bu tedarikçi listesindeki firmalardan teklif alarak mal ve hizmeti satın alma yoluna gitmektedir.

2.2.3.Şirket Kuruluşu ve İş Yapma İle İlgili Bilgiler

Afganistan'da faaliyet göstermek isteyen tüm firmaların şirket kurması ve faaliyet lisansı alması gerekmektedir.

Şirket Kurulumuna İlişkin Mevzuat

Afganistan'daki şirket kurulumuna ilişkin mevzuata göre yerli ya da yabancı tüm şirketlerin Ticaret Bakanlığı bünyesinde yer alan AISA'ya kayıt olarak faaliyet belgesi alması gerekmektedir.

Yabancıların yeni bir şirket kurması ya da yabancı şirketlerin Afganistan'da bir şube/temsilcilik veyahut bir Afgan şirketle ortak girişim kurması halinde farklı evrakların AISA'ya sunulması gerekmektedir. Gereken evraklar aşağıda yabancı lisansı başlığıyla gösterilmektedir:

Yabancı Lisansı

a-Yabancı Bireyler

- Başkan, Başkan Yardımcısı ve hissedarların geçerli vizeye sahip pasaportlarının fotokopisi
- İnterpol Sorgulaması (Afganistan İçişleri Bakanlığı tarafından yapılmaktadır)
- Kontakt kişinin orjinal kimlik kartı (Afgan Vatandaşı olmalı)
- Başkan, başkan yardımcısı ya da hissedarlarının orjinal kimlik kartı (Eğer herhangi biri Afgan Vatandaşı ise)
- Başkan, başkan yardımcısı ve hissedarların başvuruda hazır bulunması
- Eğer hazır bulunamıyorlar ise vekaletnameleri
- Başkan ve başkan yardımcısının 4'er vesikalık fotoğrafı
- Kira sözleşmesi
- İlgili Bakanlıktan anlaşma mektubu (Sektör bazında ise)
- Başkan ve başkan yardımcısının tecrübe mektubu (Eğer danışmanlık ya da hukuk bürosu ise)

b-Şube Açmak içinde aynı evraklar istenmektedir.

Lisans Yenileme

AISA'ya kaydını yaptırmış şirketlerin AISA lisanslarını her sene yenilemeleri gerekmektedir. Maliye Bakanlığından alınacak tüm vergilerin ödendiğine dair mektubun AISA'ya sunulduğu gün lisans yenileme işlemi yapılır.

Şirket Feshi

Başkan, başkan yardımcısı ve hissedarların hazır bulunarak AISA'da kapanış formunu doldurmaları gerekmektedir. Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının şirketin vergi borcu olmadığına dair bir mektup vermeleri gerekmektedir.

Sigorta

Ülkede mevcut bulunana güvenlik sorunları ve bürokratik işleyiş sebebiyle sigortacılık faaliyetleri yeterince gelişmemiş bulunmaktadır. Yabancı sigorta şirketlerinin ise Afganistan için genellikle sigorta sağlamamakta veya çok yüksek risk primleri öngörmektedir.

3. SEKTÖRLER

3.1.Tarım

Tarım faaliyetleri, Afgan nüfusunun en önemli geçim kaynağıdır. Ülkenin GSYİH'nın yaklaşık %30'u tarımsal üretim kaynaklı olup halkın %85'i geçimini tarımdan kazanmaktadır. Tarımsal üretimin önemli kısmı, buğday başta olmak üzere, daha çok yurtiçi tüketime yönelik üretilen tahıllardan oluşmaktadır.

Afganistan'da tarımsal üretim, hemen hemen tamamen ürünün ihtiyacı olan suyu sağlayan eriyen kar suları ile bahar yağmurlarına dayanmaktadır. Ülkede sulanabilir arazinin 1980'lerden günümüze yaklaşık olarak % 60 oranında azaldığı tahmin edilmekte olup ülke tarım ürünlerinde kendi kendine yeter bir ülkeden önemli bir tahıl, meyve ve sebze ithalatçısı ülke haline gelmiştir.

Diğer taraftan iklim olarak iyi olan yıllarda bile, Afganistan tarımda kendi kendine yeterli bir ülke değildir ve yurtiçi ihtiyaçlarını karşılamak için gıda ithal etmesi veya gıda yardımı alması gerekmektedir. Tarımsal üretim son derece ilkel koşullarda yapılmakta ve iklim koşullarından büyük ölçüde etkilenmektedir.

Afganistan ilkel yöntemlerin de etkisi ile tarımda kendine yeten bir ülke değildir ve yurtiçi ihtiyaçlarını karşılamak için gıda ithal etmesi ve gıda yardımı alması gerekmektedir. Ülkede birçok tarımsal ürün üretilmesine karşın, bu ürünleri işleyecek yeterli tesis bulunmadığından ilgili ürünler verimli olarak kullanılamamakta, saklama tesisleri bulunmadığından ise mevsimi dışında aynı ürünler tekrardan ithal edilmektedir.

1979 yılından sonra SSCB'ye karşı sürdürülen savaş ve bunu takip eden iç savaş, Pakistan ve İran'a mülteci akınına yol açmıştır. Bu durum da, tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemiştir. 1978 yılından beri, sulanabilir arazi yaklaşık olarak % 60 oranında azalmış ve ülkeyi tarım ürünlerinde kendi kendine yeter bir ülkeden önemli bir tahıl, meyve ve sebze ithalatçısı ülke haline getirmiştir.

Buğday, Afganistan'ın toplam tahıl tüketiminin % 80'den fazlasını oluşturan en temel tarım ürünüdür. Ülkede yetişen diğer önemli tarım ürünleri ise, pirinç, mısır, arpadan oluşturmakta ve ayrıca bakliyat, patates, soğan ve karpuz, kavun, kayısı, nar ve üzüm gibi meyve ve sebzeler, hem yurtiçi tüketim hem de ihracat amacıyla üretilmektedir. Bununla birlikte; afyon üretimi de birçok Afgan vatandaşı için gelir kaynağı haline gelmiş durumdadır. Esas olarak fıstık, kuru kayısı, kuru üzüm, ceviz ve bademden oluşan kuru yemiş ihracatı, önemli yabancı döviz kaynakları arasında yer almaya devam etmektedir. Buna rağmen, söz konusu ihracat, Afgan kuru yemiş ihracatının dünyadaki pazar payının % 60'ını oluşturduğu 1980 yıllarındaki seviyesinden oldukça uzaktır.

Ülkenin yaş meyve sebze ihracatının toplam tarım ürünlerin içerisindeki oranı % 6 civarındadır. Ülkede soğuk ve kuru hava depoları ya da gıda işlemeye yönelik tesisler oldukça sınırlı sayıdadır.

Tarımsal ürünler Afganistan'ın ihracatında da en büyük payı elde etmekte, Hindistan ve Pakistan en önemli ihracat pazarları olarak gelmektedir.

Afganistan'da tarım ve hayvancılık genel itibarıyla ilkel metodlarla yapılmakta olup, ülkede gıda işleme tesisi, soğuk hava deposu ve mezbahane eksikliği bulunmaktadır. Afganistan'da üretimi yapılan bazı meyveler yaş olarak Hindistan ve Pakistan gibi çevre ülkelerine ihraç edilmekte olup bu ürünlerin işlenerek daha fazla katma değer ile ihraç edilmesi bu alanda yapılacak yatırımlar ile mümkün olabilecektir. Ayrıca, Afganistan'da hayvancılık konusunda potansiyel bulunmasına rağmen, yeterli bilimsel ve teknik destek olmadığından ve aşılama yapılamadığından verim düşük kalmaktadır.

Afganistan tarım alanında bakir bir ülke olup, ülkemizin tarım alanında sahip olduğu tecrübeyi Afganistan'a aktarması halinde, hem Afgan halkının geçimini desteklemiş, hem de ülkemizin daha sağlıklı ürün ithal etme imkanının olacağı düşünülmektedir. Ancak, planlanacak projelerin uygulanması için, projenin takibi ve koordinasyonu konusunda görevli yeteri kadar Türk uzmanının Afganistan Tarım Bakanlığında üst seviyede danışman olarak görev yapması yerinde olacaktır.

Afganistan'ın önemli bir meyve üreticisi olması nedeniyle, ülkemizin meyve ve sebze komisyoncuları ile meyve suyu işletmecilerinin, Afgan çiftçilerine tecrübelerini aktararak destek olabilecekleri düşünülmektedir. Bu çerçevede, ülkemizin gıda sektöründe faaliyet gösteren firmalarının, soğuk hava depoları kurmaları ve işletmeleri ile gıda işlenmesi ile ilgili makine ve teçhizat temini ve tecrübelerini paylaşmaları konusunda Afgan firmaları ile işbirliği yapılabilmesi mümkün görülmektedir. Diğer taraftan, Afganistan'da üretimi yapılan bazı meyveler yaş olarak Hindistan ve Pakistan gibi çevre ülkelerine ihraç edilmekte olup bu ürünlerin işlenerek daha fazla katma değer ile ihraç edilmesi bu alanda yapılacak yatırımlar ile mümkün olabilecektir.

Afganistan'ın önemli bir meyve üreticisi olması nedeniyle, ülkemizin meyve ve sebze komisyoncuları ile meyve suyu işletmecilerinin, Afgan çiftçilerine tecrübelerini aktararak destek olabilecekleri düşünülmektedir. Bu çerçevede, ülkemizin gıda sektöründe faaliyet gösteren firmalarının, soğuk hava depoları kurmaları ve işletmeleri ile gıda işlenmesi ile ilgili makine ve teçhizat temini ve tecrübelerini paylaşmaları konusunda Afgan firmaları ile işbirliği yapılabilmesi mümkün görülmektedir.

Ayrıca, Afganistan'da hayvancılık konusunda potansiyel bulunmasına rağmen, yeterli bilimsel ve teknik destek olmadığından ve aşılama yapılamadığından verim düşük kalmaktadır.

Ülkemizin hayvancılık konusundaki tecrübesinin Afganistan Tarım Bakanlığına aktarılması ve hayvanların aşılama ve ıslahına destek verilmesi halinde, hem Afganistan halkına ekonomik destek sağlanabilir, hem de ülkemizde oldukça gelişmiş olan deri konfeksiyon sektörüne girdi olacak ham deri temini mümkün olabilecektir. 2011 yılı içerisinde Afganistan Tarım Bakanlığı tarafından beş adet modern mezbahane yapımı işi ihale edilmiştir. Bahse konu proje, Afgan firması ile birlikte ihaleye giren bir Türk firması tarafından üstlenilmiş olup, proje ve inşaatı sürdürülmektedir.

2020 yılında Covid-19 kapsamındaki kısıtlamalar ve tedbirler nedeniyle gerek ülke içindeki gerek uluslararası ticaretteki tedarik zincirlerinin aksaması ve Afganistan'ın ana ihracat pazarları olan Pakistan ile Hindistan'a ürün sevkiyatında kısıtlamalar (her ne kadar Haziran sonu itibariyle ihracat büyük oranda yeniden başlamış olsa da) yaşanması sonucunda, yıl içinde tarım ürünleri ihracatı ve tarımsal gelirden daralma baş göstermiştir. Ülkede tarımsal ürünleri işleme ve saklama amaçlı tesis altyapısının yetersizliğinden dolayı, tarım ürünlerinin mevsimsel ihracatına ve ithalatına ihtiyaç duyulmaktadır. Son derece sınırlı olan sanayi üretimi ise özellikle talep daralması ve hammadde tedariki ile fiyat artışları sebebiyle salgın süresince daralmıştır. Hane halkı gelirinin büyük oranda doğrudan veya dolaylı olarak tarımsal gelire bağlı olmasından dolayı, bu alanda yaşanan gelişmeler hane halkının genelini etkilemiştir.

2021 Ağustos ayında yaşanan yönetim değişikliği sonrasında ise karayolu ve havayolu ulaşımında yaşanan kesintiler sebebiyle tarımsal ürün ihracatı kesintiye uğramış, karayolu ulaşımı kısa süre içerisinde eski

hacmine dönerken havayolu ulaşımında devam eden kısıtlar özellikle safran, “pine nut” gibi Afganistan’ın tarımsal ihracatında önemli gelir kaynağı olan ürünlerin ihracatında bir azalmaya yol açmıştır.

3.1.1. Tohumculuk

2023 yılında Türkiye’nin toplam 334 milyon dolarlık tohum ihracatı içerisinde Afganistan’a 219 bin dolarlık tohum ihracatı gerçekleştirilmiştir.

Afganistan İle Tohum Ticaretimizde Başlıca Kalemler: Domates, kavun, karpuz, hıyar ve yonca tohumlarıdır.

Türkiye’nin Afganistan İle Tohum Ticaret Verileri (2023 TÜİK)

HS12 adı	Ölçü adı	İhracat Miktar 1	İthalat Miktar 1	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Barbunya; kabuksuz, kuru, tohumluk	KG	100	0	140	0
Ayçiçeği tohumu; tohumluk	KG	150	0	375	0
Kavun, Karpuz tohumu	KG	628	0	16.398	0
Domates tohumu	KG	23	0	161.063	0
Hıyar tohumu	KG	339	0	15.154	0
Soğan tohumu	KG	2	0	80	0
Biber tohumu	KG	160	0	4.557	0
Turp tohumu	KG	1.020	0	7.149	0
Yonca tohumu	KG	5.000	0	13.750	0
Mısır (tek melez); tohumluk	KG	850	0	1.000	0

Türkiye’nin Afganistan İle Fidan Dış Ticaret Verileri (2023 TÜİK)

HS12 adı	Ölçü adı	İhracat Miktar 1	İhracat Miktar 2	İthalat Miktar 1	İhracat Dolar	İthalat Dolar
Meyveleri veya sert kabuklu meyveleri yenilen canlı diğer ağaçlar, çalılar; çıplak kökleriyle birlikte olanlar HARİÇ	KG/ADET	1.720	7.500	0	4.200	0

Türkiye’nin Afganistan İle Süs Bitkileri Dış Ticaret Verileri

Ülkemizden Afganistan’a 2022 ve 2023 yıllarında Süs bitkisi ihracatı gerçekleşmemiştir.

3.2. Sanayi

Afganistan sanayi sektörü, iç çatışmalar ve kargaşa ile ekonomik olarak çöküş dönemine geçmeden önce, bazı tarım hammaddelerinin işlenmesine dayalı idi. Bunlar arasında; pamuk, yün tekstil ürünleri, şeker üretim tesisleri yer alıyordu. Ayrıca, kimyasal gübre üretimi ve çimento üretimi de diğer önemli üretim alanları idi. Ancak, hammadde yetersizliği ve güvenlik problemleri üretimde aksamalara neden olmuştur.

Mevcut durum itibariyle, imalat sanayinde önde gelen sektörler; tekstil sanayi ve deri üretimi, kuru meyve üretimi ve işlenmesi, bazı inşaat malzemeleri, yarı kıymetli metal üretimi ve mermer üretimidir.

Ülkede 8 adet sanayi bölgesi bulunmakta olup, bu bölgelerde yaklaşık 1.250 fabrika hizmet vermektedir. Sanayi Bölgeleri dışında ise yaklaşık olarak 2.500 adet fabrika bulunduğu tahmin edilmektedir. Kabill'de bulunan Pul-e Charkhi Sanayi Bölgesi en önemli sanayi bölgelerinden biri olup, burada yaklaşık 42.000 kişi istihdam edilmektedir.

3.3.Madencilik

Afganistan doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahip olup petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji mineralleri, bakır, demir, altın, tuz gibi değerli ve yarı değerli madenler, cam, seramik, inşaat, kimya ve gübre sanayiinde kullanılan madenler, çimento yapımında kullanılan klinker, kireç taşı ve kil ile mermer yataklarına sahiptir. Amerikalı yetkililerin yaptığı açıklamalarda ve Sovyet işgali sırasında yapılan araştırmalarda, Afganistan'ın yaklaşık 1 trilyon ABD Doları değerinde keşfedilmemiş madeni kaynaklara sahip olduğu belirtilmekle birlikte, bunları gün ışığına çıkaracak ve işleyip ihraç edecek bir yapılanma bulunmamaktadır.

Afganistan, mücevher ve yarı değerli taşlar açısından zengindir. Panjher Vadisi'nden çıkarılan zümrüt ülkede çıkarılan en önemli mücevherler arasında olup, çıkarılan zümrütün yıllık üretim değerinin 9-12 milyon dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir. Mücevherlerin büyük bir kısmı Pakistan'da kesilmekte ve işlenmektedir. Nuristan'da ise kunzite, tourmaline, beril ve akuamarin yatakları olduğu bilinmektedir. Afganistan'da çıkarılan zümrüt gibi değerli taşların değerlendirilmesi için ülkemizin kıymetli taş işlemeyle ilgili firmalarının Afgan firmaları ile iş birliği yapmasına yönelik fırsatlar mevcuttur. Ülkede çıkarılan değerli taşların büyük kısmı Pakistan tarafından ithal edilerek burada işlenmektedir

Afganistan'ın en önemli doğal kaynaklarından birisi, 1967 yılında keşfedilen doğal gazdır. 1980'li yıllarda doğal gaz satışları yılda 300 milyon doları bulmuş ve ülkenin ihracat gelirlerinin % 56'sını oluşturmuştur. Söz konusu ihracatın %90'ı SSCB'ye gerçekleştirilmiştir. SSCB'nin geri çekildiği 1989 yılından bu yana, doğal gaz üretimi de sekteye uğramıştır. Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sürecinin sona ermesinin ardından, ülkenin eski doğal gaz gelirlerine kavuşabileceği tahmin edilmektedir.

Öte yandan, madenlerle ilgili yasal alt yapı, 2005 yılında çıkarılan Maden Yasası ile belirlenmiş olup bahse konu yasanın gözden geçirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Bununla birlikte, Taliban'ın Afganistan'da madencilik sektöründen ciddi yasadışı gelirler elde ettiği bilinmektedir. Ülkedeki güvenlik durumu birçok madenin ekonomiye kazandırılmasının önündeki en büyük engeldir.

3.4. Müteahhitlik

2003 yılından itibaren başta ABD olmak üzere, uluslararası donörler ülkede inşaat projeleri için milyarlarca dolar kaynak ayırmışlardır. Inşaat sektöründeki büyüme, yerel inşaat firmalarının da gelişmesine katkıda bulunmuş ve çok sayıda Afgan inşaat şirketi kurulmuştur. Afgan firmaları sektörde genellikle alt yüklenici, taşeron olarak faaliyet göstermektedirler. Afganistan Inşaatılar Birliği sektörde faaliyet gösteren inşaat firmaları tarafından kurulmuş olan özel nitelikli bir dernek olup 500 kadar inşaat firması bu derneğe üyedir.

Uluslararası Koalisyon Birliklerinin 2014 yılı sonunda ülkeden çekilmeye başlamasının ardından, ülkedeki müteahhitlik projelerinde önemli ölçüde bir azalma görülmektedir. Ancak, halihazırda gerek ABD gerekse NATO üstlerinde yürütülen birçok müteahhitlik projeleri bulunmakta, bu projelerin çok büyük bir kısmı Türk firmaları tarafından yerine getirilmektedir. Bununla birlikte, ülkede inşaat malzemeleri üretimi genel olarak modern tesislerde yapılmamakta ve bu bağlamda özellikle imento, asfalt, kapı pencere, boya, mermer, tuğla, beton, kiremit gibi inşaat malzemelerinde yatırıma ihtiyaç bulunmaktadır.

Afganistan'da ülkemiz müteahhitlik firmaları tarafından üstlenilen projelerin sayısındaki artışın sonucu ülkemiz birçok inşaat malzemesinin tedarikini gerçekleştirmektedir. Bu yolla, piyasada bilinirliği artan Türk inşaat malzemelerine sürekli bir talep oluşmaktadır. Bunun sonucu olarak Türk inşaat malzemeleri Afganistan pazarındaki en rekabetçi olduğumuz ürünlerin başında gelmektedir.

Afganistan'a müteahhitlik projeleri için çok ciddi miktarda uluslararası kuruluşlar tarafından yardım fonları aktarılmasına ve ülkedeki altyapı ile üstyapının çok kötü durumda olmasına rağmen, ülkedeki güvenlik sorunu nedeniyle bu fonlar yeterince kullanılamamakta ve verimli projelere dönüşmemektedir. Barış görüşmelerinin istenilen doğrultuda sonuçlanması durumunda, ülkede çok ciddi düzeyde müteahhitlik projesinin gündeme geleceği öngörülmektedir.

3.5. Bankacılık

Ülkedeki Taliban hakimiyetinin sona ermesi akabinde, bankacılık sistemi gelişmeye başlamış olup Afganistan'da 16 ticari banka faaliyet göstermektedir. Kırsal kesimlerde bankacılık yaygın değildir. Ülkedeki ticari nitelikli devlet bankaları Bank-e Millie Afghan, Pashtany Bank ve New Kabul Bank'tır.

3.6.Hizmetler Sektörü

Afganistan'ın hizmetler sektörü çok gelişmemiştir. Bununla birlikte finans, iletişim, lojistik hizmetleri konusunda son dönemde bazı olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ülkedeki i çatışmaların bitmesi ve güvenlik konusundaki sıkıntılıların giderilmesi durumunda hizmetler sektörünün hızla büyümesi beklenmektedir.

Tarım ve sanayi sektörlerindeki büyüme oranı son yıllarda yavaşlarken, hizmetler sektörü artışını sürdürmektedir. Son beş sene içerisinde hizmetler sektörü toplam GSYH'nın yaklaşık % 50'sini oluşturur hale gelmiştir.

3.7. Enerji

Afganistan halkı dünya ölçeğinde en düşük elektrik kullanım oranına sahip olmasına rağmen yapılan çalışmalar, bu ülkenin hem önemli yenilenebilir enerji potansiyeli hem de geleneksel enerji rezervleri bakımından oldukça zengin olduğunu göstermektedir. Afganistan, doğal ve coğrafi olarak güneş, rüzgar, hidro, jeotermal ve biyokütle gibi yenilenebilir enerji kaynakları bakımından uygun coğrafi konumda olduğu için çok önemli bir ölçüde bu kaynaklardan faydalanabilir potansiyele sahiptir. Ayrıca, alternatif enerji kaynaklarının kullanımı için yeterli ve uygun arazilere sahip bir ülkedir. Tüm bunlara rağmen, altyapıların çoğu özellikle ulusal şebekeler, son birkaç on yıl içinde ülkedeki savaş ve istikrarsızlık sırasında tahrip edilmiştir. Bu nedenle, Afganistan elektrik ihtiyacını çoğunlukla Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan ve İran gibi komşu ülkelere ithal etmektedir. Afganistan'daki Enerji ve Su Bakanlığı'nın (ESB) liderliği altında elektrik üretimi ile ilgili çalışmakta olan şubeler ve kamu sektörlerine göre, ülkede hidroelektrik sistemi hariç, yenilenebilir enerji kaynakları için şebeke ölçeğinde bir sistem bulunmamasına rağmen, bu kaynaklarla ilgili birçok proje çalışması yapılmaktadır. sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacaktır.

Afganistan coğrafi olarak çok stratejik konumundadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilebilecek yatırım ve başarılar ülkede sanayiye ve ekonomiyi daha da canlandırarak ve ülke ihracat yapabilir hale gelebilecektir. Pakistan ve Hindistan gibi komşu ülkelere çok büyük bir elektrik kapasitesi ihraç etme potansiyeline sahip iken ve bu ülkelerle iyi bir ticaret yapabilecektir. Tüm bu gelişmeler sonucunda; ülkede yoksulluk azaltılıp, halkın yaşam tarzı ve koşulları iyileşebilecek, böylece ülkenin gelecekteki güvenliğine ve istikrarına katkılar sağlanabilecektir.

3.8. Ulaşım ve Telekomünikasyon

Afganistan ulaşım sistemi, denize kıyısı bulunmadığından sadece kara ve hava taşımasını kullanmaktadır. Taşıt ithalatında görülen büyük artış kara ulaştırmasının geliştiğini kanıtlamaktadır. Afganistan'ın Kabil, Kandahar ve Mezar-ı Şerif şehirlerinde uluslararası hava limanları bulunmaktadır.

Havalimanı sayısı ve ihracat-ithalat gümrük kapısı sayısı	4 Uluslararası Havalimanı
Denizle olan bağlantısı (kıyısı var/ yok)	Yok
Liman Bağlantısı	Yok

Kaynak: anonim a, 2022)

Afganistan'da halk ve firma yetkilileri sabit hat kullanmak yerine mobil hatları tercih etmekte olup, iletişim sorunu yaşanabilmektedir. Afganistan nüfusunun 38 milyon kişi civarında olduğu tahmin edilmekle birlikte, 200.000 civarında sabit hat bulunmaktadır. Sabit hatların çoğunluğu ise kamu kurumlarına aittir. Cep telefonlarına hat almak oldukça kolay ve ucuz olduğundan cep telefon numaraları çok sık değişebilmekte ve iletişim kurmakta zorluk çekilebilmektedir.

Telekomünikasyon sektörü son on yıl içerisinde yıllık ortalama %60 oranında büyüme göstermiştir. Ülkede 2 milyondan fazla internet kullanıcısı olduğu tahmin edilmektedir.

3.9. Turizm

Afganistan turizm endüstrisi 1970'li yılların başlarında devlet yardımı ile geliştirilerek, on yıllarca süren savaşın ardından yavaş yavaş canlanmaktadır. Afganistan'a giriş için geçerli bir vize ve pasaport gerekmektedir.

Afgan elçilikleri yılda 15.000 ila 20.000 turist vizesi vermektedir. 2014 yılında Afganistan'da macera gezileri için rezervasyonlar iki katına çıkarılmıştır. Taliban gibi militan grupların mutlaka turistleri hedef almadıklarını not etmek önemlidir. Esas olarak Afgan hükümetini hedef almaktadırlar.

Afganistan, Hamid Karzai Uluslararası Havaalanı, Mezar-ı Şerif Havalimanı, Kandehar Uluslararası Havalimanı ve Herat Uluslararası Havalimanı olmak üzere dört uluslararası havaalanına sahiptir. Ayrıca ülke genelinde daha küçük havaalanlarına sahiptir. Her büyük Afgan şehirde konuk evleri ve oteller bulunur. Kabil Şehir Merkezi; aynı zamanda turistlerin her türlü hediyeyi alabileceği modern bir iç mekan alışveriş merkezidir.

*Güvenlik ve kültürel konular: Afganistan tamamen İslam ülkesidir. İslam'da, bir turist veya gezgin bir musafir denir. Bu kişi genellikle bir diplomat olarak görülür ve Afganistan yasalarına veya Afgan kültürüne itaatsizlik etse bile, ne pahasına olursa olsun Afgan kültürü altında korunmalıdır. Her cami, genel suçlulara karşı nihai korumanın yeridir. Genel olarak Afganlar turistler için çok arkadaş canlısı olsalar da, yabancı turistler kaçırılıp bazen öldürüldüğü için ülkeleri pek güvenli değildir. Dürüst ve güvenilir bir rehber bulmak, Afganistan'daki güvenliğin anahtarıdır.

4. TİCARET

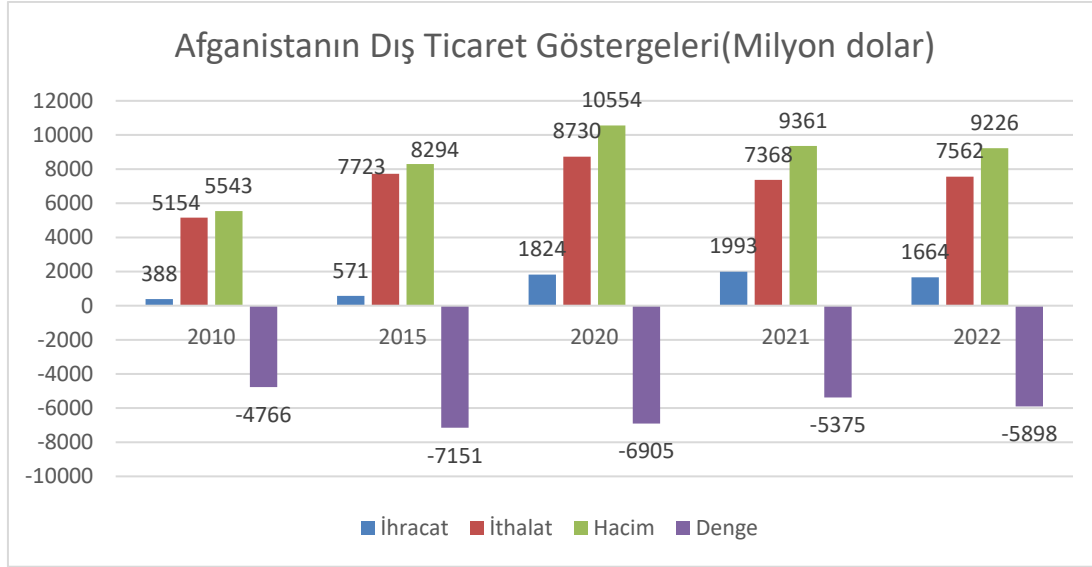
4.1. Genel Durum

Ülkenin başlıca ticaret ortakları: Hindistan, Pakistan, Çin, İran, Kazakistan, Özbekistan, Malezya, ABD, Türkiye, Rusya

Ülkenin başlıca ihracat kalemleri: Üzüm, hurma, incir; reçineler; taşkömürü ve taşkömüründen ürünler; kabuklu meyveler; kuru yemiş, pamuk, sabun taşı ve talk ve hurda demirdir.

Ülkenin başlıca ithalat kalemleri: Gıda ürünleri, buğday, pirinç, makineler, tekstil ürünleri, petrol ürünleri, motorlu taşıtlar, zırhlı savaş taşıtları, palm yağı, ilaç, çimento

Afganistan'ın Genel Dış Ticaret Seyri (milyon dolar)

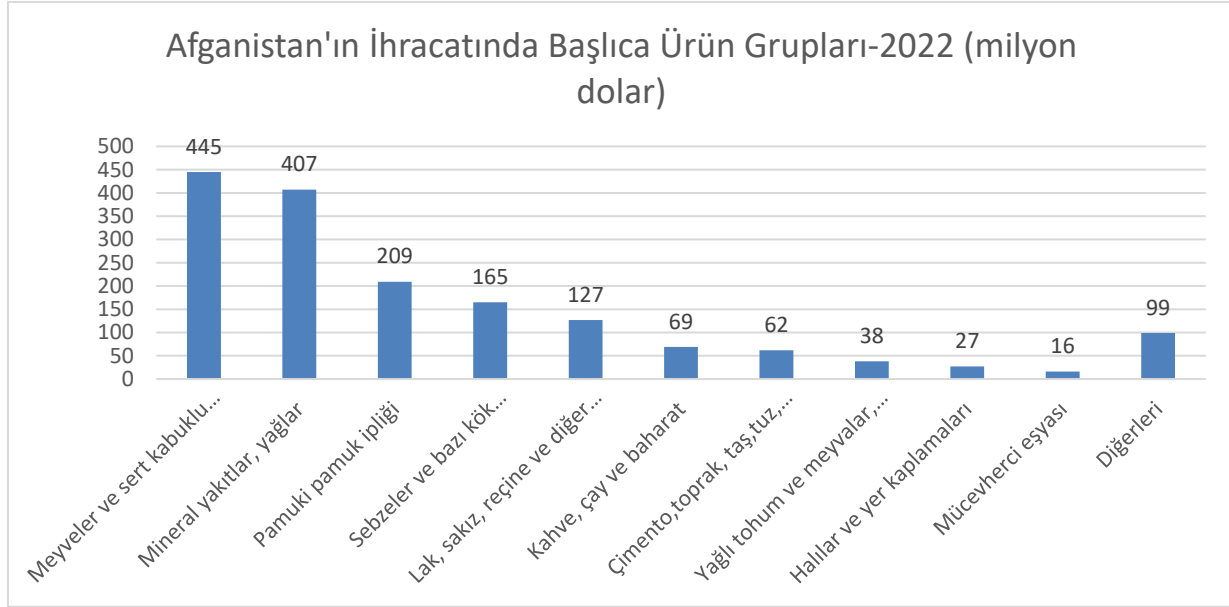
Kaynak:Trademap

Afganistan'ın resmi istatistikleri en son 2019 yılında yayımlanmıştır. Afganistan'la ticaret yapan ülkelerin istatistiklerinden derlenen verilere göre (yansıtılmış veriler), 2022 yılında ülkenin dış ticaret hacmi 9,2 milyar ABD doları olmuştur.

Afganistan'ın dış ticaret değerleri, ülkedeki iç savaştan etkilenmiş ve zaman zaman dalgalanmalar göstermiştir. 2005 yılında 540 milyon dolar olan ihracat değeri, 2022 yılında 1,7 milyar dolara yükselmiştir. 2022 yılında ithalat değeri ise 7,6 milyar dolar olmuştur. Afganistan dış ticaret dengesi sürekli olarak açık veren ülkelere biridir. 2022 yılında dış ticaret açığı, bir önceki yıla göre 523 milyon dolarlık artışla, 5,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

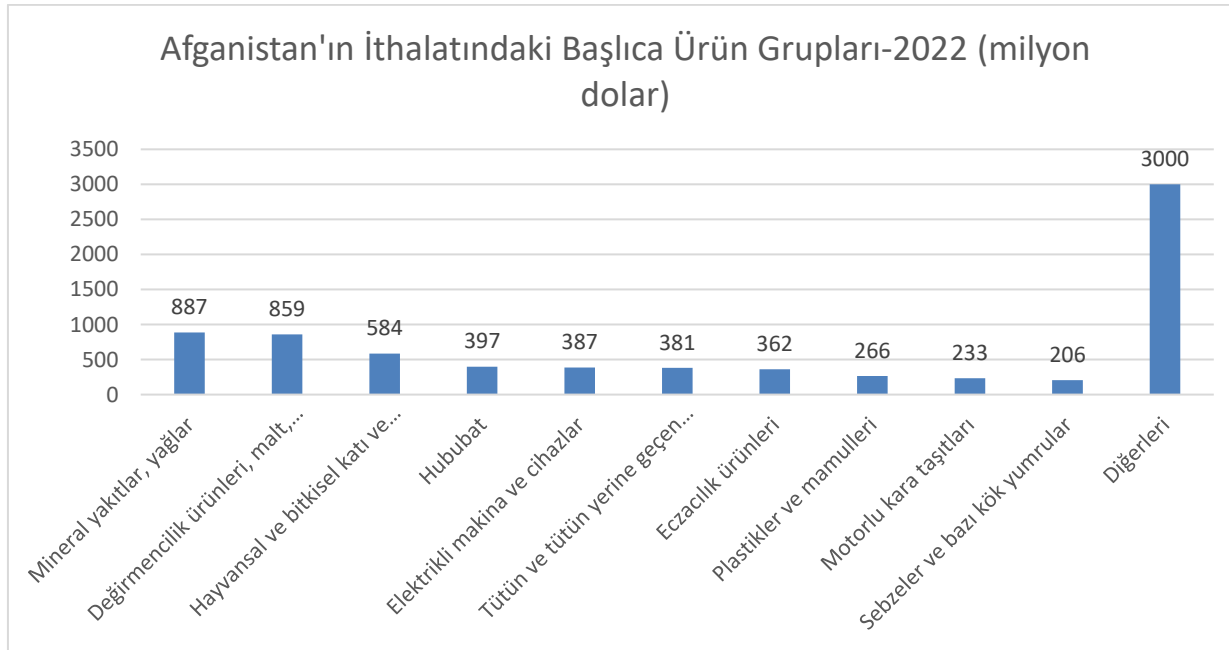
Başlıca Ürünler İtibarı ile Dış Ticaret

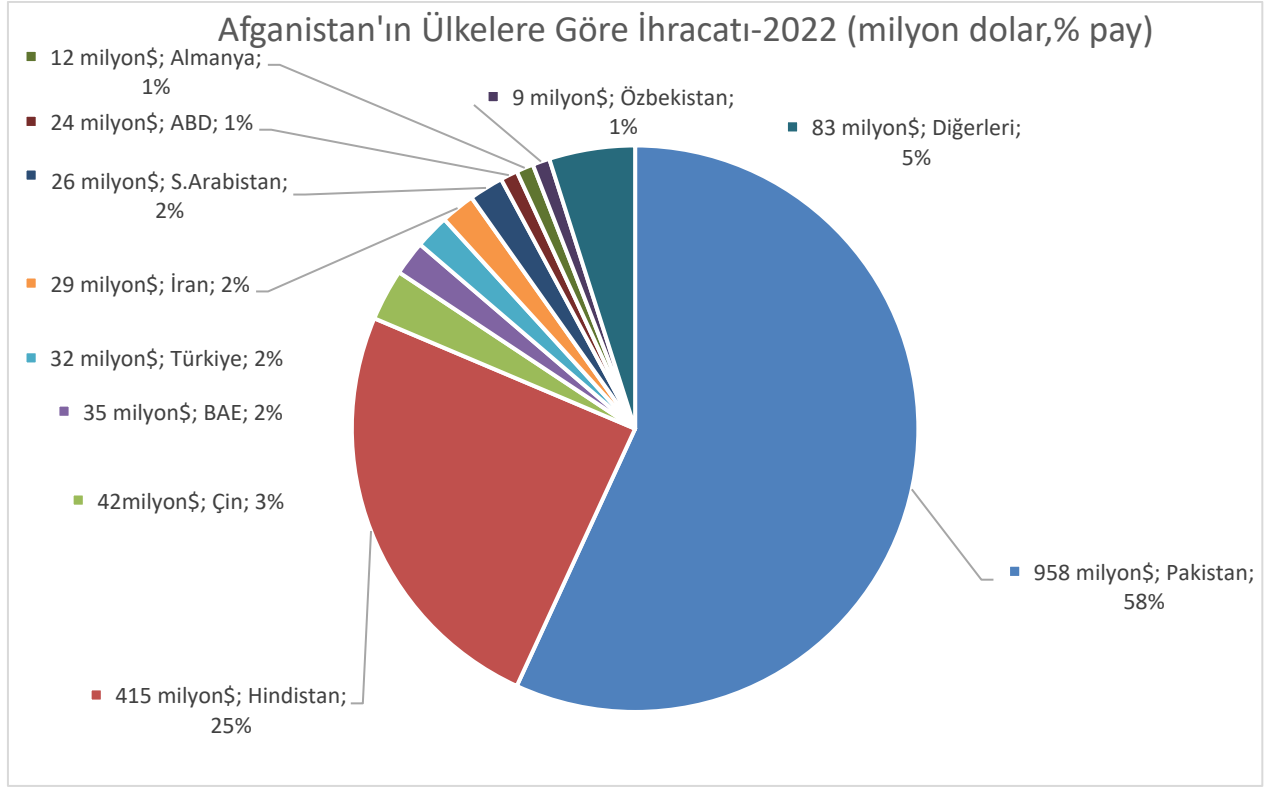

Kaynak: Trademap

2022 yılı itibarıyla ülkenin ihracatındaki başlıca ürün grupları: Meyveler ve sert kabuklu meyveler; mineral yakıtlar (taş kömürü); pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat; sebzeler ve bazı kök ve yumrular; lak, sakız, reçine ve diğer bitkisel özler ve hülusalat; kahve, çay ve baharattır.

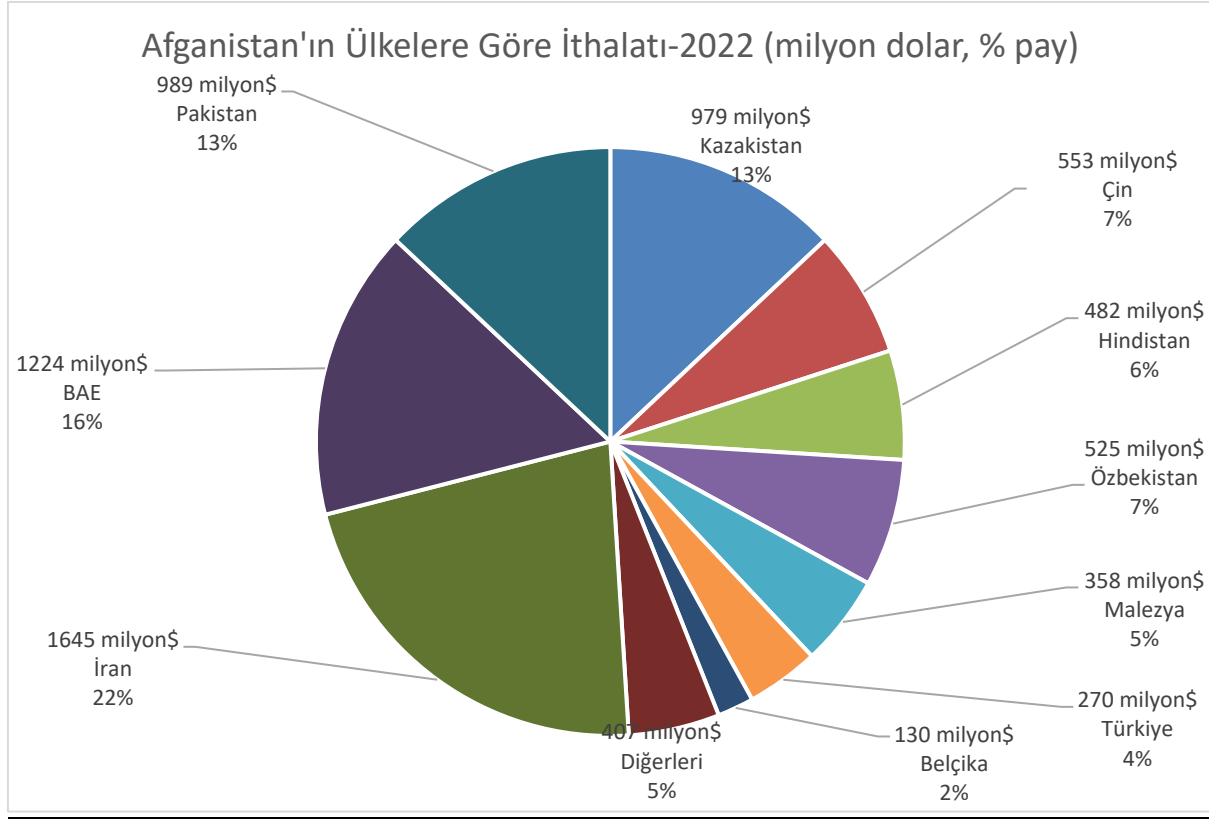
Afganistan'ın Ünelere Göre İhracatı

Kaynak: Trademap

Afganistan'ın başlıca ihraç pazarları arasında Pakistan, Hindistan, İran, Türkiye, Irak BAE ve ÇHC bulunmaktadır.

Afganistan'ın Ülkelere Göre İthalatı

Kaynak: Trademap

Afganistan'ın en fazla ithalat yaptığı ülkeler: İran, Pakistan, ÇHC, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Malezya'dır.

4.2. Türkiye İle Ticaret

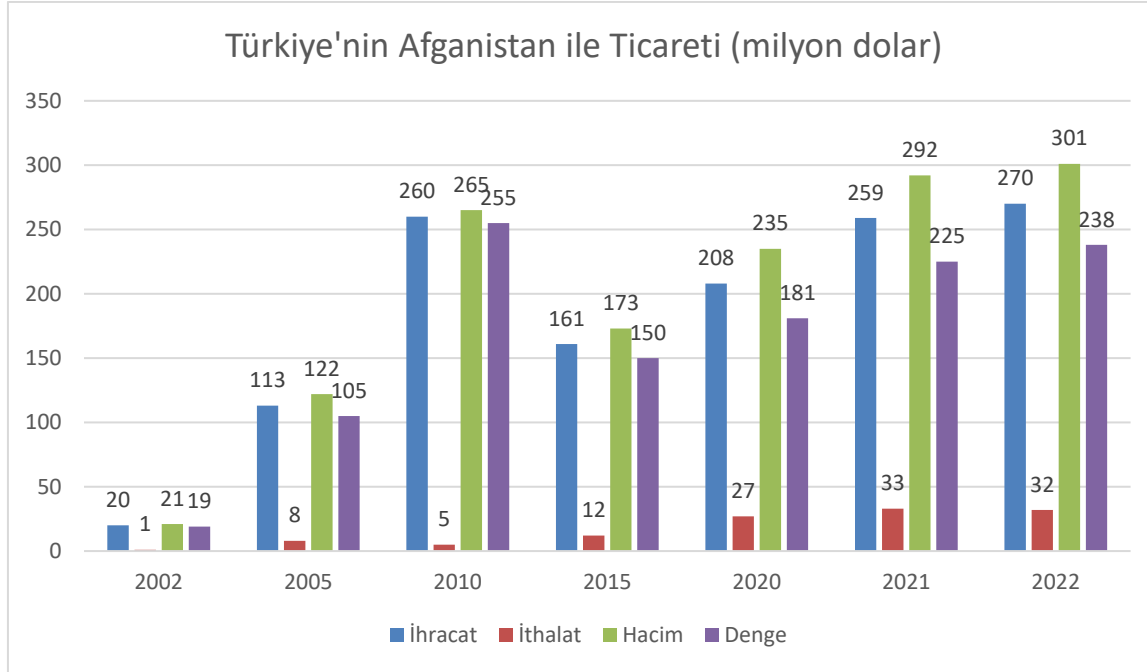
4.2.1. Genel Durum

Türkiye'nin Afganistan ile dış ticareti yıllara göre farklılık göstermektedir. 2012 yılına kadar artış eğiliminde olan Afganistan'a ihracat bu yıldan sonra düşüş eğilimine girmiştir. 2015 yılında %13,3 azalan Afganistan'a ihracat, 2022 yılında 270 milyon dolara yükselmiştir.

Afganistan dış ticaret fazlası verdiğimiz ülkeler arasındadır ve ülkeyle ticaretimiz 2022 yılında 238 milyon dolar fazla vermiştir. Afganistan'la ülkemiz arasındaki ticaret hacmi 2022 yılında 301 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2022 yılında Türkiye'nin Afganistan'a ihracatında ilk sıralarda yer alan ürünler şunlardır: Ayçiçek tohumu yağları; dizel ve yarı-dizel jeneratörler; buğday unu; halılar ve diğer yer kaplamaları; ilaçlar; soya fasulyesi küspe ve katı atıkları; kıymetli metal ve bunların kaplamalarından mücevherci eşyası ve aksamı; diğer azot gruplu bileşikler ve traktörlerdir.

Türkiye'nin Afganistan İle Dış Ticareti (milyon dolar)

Kaynak:Trademap

Başlıca İhracat Kalemlerimiz: Elektrikli makina ve cihazlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, eczacılık ürünleri, halılar ve yer kaplamaları, demir veya çelikten eşya, hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, plastikler ve mamulleri, kauçuk ve kauçuktan eşya, silahlar ve mühimmat, mineral yakıtlar, yağlar.

Başlıca İthalat Kalemlerimiz: Meyveler ve sert kabuklu meyveler, Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler, Diğer hayvansal menşeli ürünler, Çimento, toprak, taş, tuz, kükürt, alçı, kireç, Halılar ve yer kaplamaları, Örülmeye elverişli bitkisel maddeler, Yağlı tohum ve meyvalar, Sentetik ve suni devamsız lifler, Kahve, çay, paraguay çayı ve baharat, Yapağı ve yün, hayvan kılından iplik ve dokunmuş mensucat

4.2.2. İki Ülke Arasında Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

ANLAŞMA ADI	İMZA TARİHİ	RESMİ GAZETE TARİHİ VE SAYISI
Ticaret Anlaşması	10.11.1975	08.02.1976/15493
Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması	11.01.1976	18.05.1976/15591
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	02.12.2004	02.06.2005/25833
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma	10.06.2004	01.04.2005/25773
Gümrük Alanında Karşılıklı İdari İşbirliği ve Yardım Anlaşması	26.04.2005	04.07.2011/27984
Türkiye-Afganistan-Pakistan Ekonomik ve Ticari İşbirliği Mutabakat Zaptı	12.12.2012	12.04.2013/28616

Türkiye-Afganistan II. Dönem KEK Toplantısı Mutabakat Zaptı	11.05.2018	22.09.2018/30543
--	------------	------------------

4.2.3. Türkiye-Afganistan Yatırım İlişkileri

Rusya, Orta Asya ve Kafkasya’da büyük ve prestijli projelere imza atan Türk inşaat şirketleri, bu tecrübeleri sayesinde Afganistan’ın altyapısının inşasında önde gelen aktörler olmuşlardır. Tecrübelerini, ekipmanlarını, makine parklarını ve çalışanlarını Afganistan’a taşıyan firmalar, Afganistan’da alt yüklenici olarak birçok proje almışlardır. Afganistan’da faaliyet göstermekte olan Türk firmalarının %95’i inşaat sektöründe çalışmakta olup, orta ve büyük çaptaki firmaların 2002 yılından 2010 yılı Haziran ayına kadar aldıkları ve halen yapımına devam ettikleri taahhütlerin toplam miktarı 2 milyar 814 milyon USD’yi aşmıştır. Türk firmaları müteahhitlik alanında yabancı yatırımcılar arasında birinci sırada olup, 70’den fazla inşaat firması kayıtlı bulunmaktadır.

Afganistan uzun yıllar savaş ortamında bulunması nedeniyle ülkenin kalkınması durmuş ve halkın yaşamı dışarıdan yapılacak yardımlara bağlı hale gelmiştir. Bu çerçevede uluslararası koalisyonun üyesi olarak kabul edilen birçok ülke Afganistan’ın kalkınması için çabalarını sürdürmektedir. Afganistan, iç savaştan dolayı güvenlik sıkıntısının çok fazla olduğu bir ülkedir. Bununla beraber ülkedeki altyapı çalışmaları devam etmektedir. Halkın gelir seviyesinin artmasıyla bazı üretim alanlarında da gelişme beklenmektedir.

Afganistan’da Türk firmaları için öncelikli olarak işbirliği olanağı içeren alanlar: güvenlik, tarım, madencilik, eğitim ve sağlıktır.

4.2.4. İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar

• Bölge Güvenliği: Afganistan’ın genelinde güvenlik sorunu olmakla birlikte özellikle Güney-Batı, Güney, Güney-Doğu ve Doğu bölgeleri güvenlik tehdidi altında olduğundan bu bölgelerde iş yapmak son derece tehlikelidir. Önceki yıllarda Herat-Kandahar-Kabil yollarının büyük bölümü Türk firmalarınca yapılmış olmasına karşın son zamanlarda bu güzergâhta seyahat etmek bile son derece risklidir. Afgan işadamlarına yönelik kaçırma eylemleri yoğun olmakla birlikte yabancı işadamlarına yönelik kaçırma eylemleri de artış göstermektedir.

• Afganistan genelindeki otorite boşluğundan dolayı karşılaşılan zorluklar: Kanunların uygulanmasında otoriter boşluk bulunmaktadır. Firmaların, yerel firma ve personel ile yaptıkları anlaşmalara çok dikkat etmeleri, yazılı her evrakı önemsemeleri gerekir. Hatta açıkta firma başlıklı kâğıt, kaşe ve mühür bulundurulması bile ilerde firma için sıkıntı olabilecek olaylara meydan verebilmektedir.

4.2.5. İşbirliği İmkânları

-Altyapı, üstyapı, yol, baraj, tünel, köprü, toplu konut, havaalanı, idari binalar, az ya da çok katlı yapılar, prefabrik yapılar, su sistemleri, kanalizasyon, liman, otel ve hastane binaları ile ilgili taahhüt projeleri
-Ağır ve hafif çelik yapıların imalatı ve montajı, komple endüstri tesisleri imalatı ve teknolojik montajı, hidro-elektrik ve termik santrallerin imalat ve teknolojik montajı, buhar üretim tesisleri, içme suyu,

kullanma suyu ve sulama amaçlı baraj ve göletlerin tüm daimi hidro-mekanik teçhizatının teknolojik montajı

-Petrol rafinerileri için ham petrol-LPG tankları, su depolama tankları imalat ve montajı, ham petrol ve yüzey tesisleri, tank çiftlikleri, depolama ve pompa istasyonları, su, petrol ve doğalgaz boru hatları, mekanik borulama tesisatları imalat ve montajı, arıtma tesisleri imalat ve montajı

-Bina yenileme ve dekorasyon hizmetleri

-Yabancı güçlere ve yardım kuruluşlarına işyeri inşaatı

-Enerji santralleri kurma, resmi ve özel kuruluşların jeneratör ihtiyacınının karşılanması

-Mayın temizleme

-Savunma sanayi

-Ulaştırma sistemleri

-Şehircilik, proje yönetimi, tasarım yönetimi ve müşavirlik hizmetleri olarak sıralanabilir

4.3. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları

4.3.1. Tarifeler ve Diğer Vergiler

• Gümrük Vergileri:

Afganistan, bölge ülkeleri içerisinde gümrük tarifeleri en düşük olan ülkelerden biridir. 2011-2012 yıllarında Afganistan 100'den fazla üründe (özellikle taşıt, sebze, meyve ve halı vb ürünler) gümrük tarifelerinde artırıma gidilmiştir. Gümrük oranlarında gerçekleştirilen arttırma rağmen, ithal edilen ürünlerin yaklaşık % 70'ine uygulanan gümrük vergisi % 5'den yüksek değildir. İthal edilen ürünlerin % 25'ine ise %8 ila % 12 arasında gümrük vergisi uygulanmaktadır. % 15'den fazla gümrük vergisi uygulanan ürün sayısı ithal edilen toplam ürünlerin % 5'i civarındadır. İthalatta uygulanan gümrük vergilerine Afganistan Gümrük Departmanı'nın <http://customs.mof.gov.af/en/page/1035> internet adresinden erişim sağlanabilmektedir.

• İthalat Yasakları

Genel itibariyle, ateşli silahlar, patlayıcı maddeler, müstehcen yayınlar, alkol ve domuz ürünleri vb. ürünlerin ülkeye ithalatı yasaktır. Ülkeye ithalatı yasaklanmış ürünlere Afganistan Gümrük Departmanı'nın <http://customs.mof.gov.af/en/page/1035> internet adresinden erişim sağlanabilmektedir.

• İç Vergiler ve Oranları

Afganistan'ın ulusal vergilendirme sistemi son yıllarda değişime uğramıştır; çeşitli vergileri basitleştirmek için değişiklikler yapılmıştır. Vergi mükellefi, öncelikle bir vergi kimlik numarası (her mükellef için ayrı bir numara) almalıdır. Tüm yatırımcılar, gelirleri vergiden muaf olsa bile vergi idarelerine beyanname sunmaları gerekir. Vergi mükellefleri tarafından sağlanan bilgiler, yasalarca yetkilendirilmediği takdirde Maliye Bakanlığında gizli tutulur. Mükelleflerin aynı zamanda tahakkuk metodu kullanarak defter ve kayıtları muhafaza etmeleri gerekmektedir. Vergilendirme yılı 21 Aralık Cuma günü Jaddi'nin 1. gününden (20 Aralık) Qaws'ın son gününe kadar sürmektedir.

• Gelir Vergisi:

Gelir vergisi, her bir vergiye tabi yıl için, şirketin, limited şirketin veya başka bir kuruluşun vergilendirilebilir gelirine uygulanır. Vergilendirilebilir yıl, işbu yasayla aksi belirtilmediği sürece güneş yılıdır. Vergilendirilebilir gelir, işbu yasa ile yetkili kılınan kesintilerden ve istisnalardan sonra kalan tutar olup,

düzenlemeleri kişi, şirket, limited şirket veya kuruluşun makbuzlarının toplamından düşülür. Tüzel kişilerin, şirketlerin, limited şirketlerin ve genel ortaklıkların gelir vergisi, mali yıldaki vergilendirilebilir gelirinin yüzde 20'sidir.

• **Stopaj Vergileri:**

Devletin ve belediyelerin tüm ortaklıkları, organizasyonları, ajansları, departmanları ve teşebbüsleri; bir yılın herhangi bir ayında iki veya daha fazla kişiyi istihdam eden tüm şirketler ve limited şirketler, tüm maaş ve ücret ödemelerinden Gelir Vergisi Kanunu'nun 3. maddesinde belirtilen şekilde vergileri kesmekle ve tazmin edilen tutarı ilgili devlet hesabına yatırmakla yükümlüdürler.

4.3.2. Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Standartlar:

Afganistan halihazırda ulusal bir standart rejimi kurma aşamasındadır. Afganistan Ulusal Standartlar Otoritesi (ANSA) 2005 yılında kurulmuş olup, standartlar ve teknik düzenlemelerden sorumludur. Ülkede, Standardizasyon Yasası 2011 yılı Mart ayında çıkarılmıştır. Standartlar konusunda ilave bilgilere <http://www.ansa.gov.af/> internet adresinden erişim sağlanabilmektedir.

Test Etme ve Muayene

Gıda ürünleri ithalatında gümrüklerden ülkeye giren ürünlerden örnekler alınarak kalite denetimine tabi tutulabilmektedir. Ayrıca, ithalatçının ihracatçı ülke tarafından düzenlenmiş ürünün insan, çevre ve hayvan sağlığına uygun olduğuna ilişkin dökümanların kontrolü yapılmaktadır. İlaç, aşı ithalatında yine örnekler alınarak ilaç inceleme Laboratuvarına göndererek analiz yaptırabilmekte ve ürünün güvenliği ile kalitesi tespit edildiğinde ithalat izni verilmektedir.

5. PAZARDURUMU

5.1. Ülkenin Güçlü ve Zayıf Yönleri İle Fırsatlar ve Tehditler

Güçlü Yanları

- ♣ Türkiye ile Afganistan arasındaki ticaret dengesinin pek çok Asya ülkesinin aksine lehimize devam etmesi.
- ♣ Afganistan'ın doğal kaynaklar açısından zengin yataklara sahip olup petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji minerallerine ile bakır, demir, altın, tuz, klinker, kireç taşı, kil ve mermer yataklarına sahip olması.
- ♣ Çevre kirliliği çok düşük seviyelerde olduğundan, organik tarım potansiyelinin bulunması.

Zayıf Yönleri

- ♣ Yıllarca süren savaşlar nedeniyle Afganistan'ın altyapısının büyük ölçüde zarar görmüş olması ve ticaretinin de olumsuz etkilenmesi.
- ♣ Afganistan'ın birçok bölgesinde çölleşmenin artışı
- ♣ Devlet tarafından yapılan pazarlama etkinliklerinin yetersiz ve eksik olması
- ♣ Kırsal nüfusa özellikle çiftçilere hizmet sunan kamu ve uluslararası kurumlar arasındaki yetersiz koordinasyon yapısı.

Fırsatlar

- ♣ Türk firmalarının altyapı, enerji ve iletişim sektörlerinde Afganistan'da etkin rol oynayabilme potansiyelinin bulunması

- ♣ Afganistan'da Türk yatırımcılar için güvenlik sağlandıktan sonra sınırsız yatırım alanı bulunması.

Tehditler

- ♣ Ülke genelindeki güvenlik sorunları, bürokratik engeller ve yasal yapıdan kaynaklanan sorunsalların yatırımcıları tedirgin etmesi.
- ♣ Ticaretinin karşılaştığı sıkıntılara vize kısıtlamasının eklenmesi.

5.2. Dağıtım Kanalları

Afganistan'da gelişmiş dağıtım kanalları bulunmamaktadır. Ticaret genellikle dükkanlar ve işportacılar tarafından yapılmaktadır. Ülkeye ithalatı yapılan ürünlerin önemli dağıtım merkezleri Kabul, Herat, Mezar-ı Şerif, Jalalabad ve Kandahar'dır.

Ayrıca Afganistan'da yaygın bir demiryolu ağı bulunmamakta, önemli sınır kapıları ise şu şekildedir;

Afganistan-Pakistan Sınırı: Pakistan'ın Karachi ve Port Qasim Limanlarına gelen ürünler buradan karayolu ile ülkeye Torkham (Nangarhar Vilayeti) veya Chaman sınır kapılarından (Kandahar Vilayeti) giriş yapmaktadır. Pakistan siyasi sebeplerde sık sık gümrük kapılarında Afgan ürünleri için sıkıntılar çıkarabilmekte, bu yönde birçok şikayet gündeme gelmektedir.

Afganistan-İran Sınırı : İran Afganistan'ın ticaretindeki en büyük partneri olarak gelmekte, İran'dan ürünler İslam Qala, Herat ve Zabul gümrük kapılardan yapılmaktadır. Ülkemizden Afganistan'a gerçekleştirilen ihracatın ciddi bir bölümü de İran üzerinden gelerek Herat gümrük kapısından ülkeye giriş yapmaktadır.

Afganistan-Özbekistan Sınırı: İthal ürünler için diğer bir önemli giriş noktası Afganistan'ın kuzeyindeki Hairatan (Mezar-ı Şerif) gümrük kapısıdır. Hairatan ile Mezar-ı Şerif arasındaki 75 km'lik demiryolu 2011 yılında tamamlanmıştır. Hairatan'a demiryolu ile gelen ürünler buradan ülkeye dağılmaktadır.

Afganistan-Türkmenistan Sınırı: Kuzeyden gelen ürünler Aquina ve Torghandi sınır kapılardan ülkeye giriş yapmaktadır. Özellikle kuzey bölgesine gelen Türk ürünleri İran üzerinden Türkmenistan'a gelmekte ve sonrasında ise Aquina gümrük kapısından ülkeye giriş yapmaktadır.

5.3. Tüketici Tercihleri ve Satış Etkileyen Faktörler

Afganistan'da bilgiye erişim çok sınırlı bulunmakta, kişisel ilişkiler önem arz etmektedir. Ülkede İngilizce yaygın olarak konuşulmaktadır. Doğrudan satış teknikleri çok zayıf olduğundan pek tercih edilmemekte, düşük okuma yazma oranları sebebiyle radyo ve televizyon reklamları, gazete reklamlarına kıyasla daha etkili olmaktadır.

Ülkede hemen hemen tüm tüketim ürünleri ithal edilmektedir. Fakat satın alma gücü düşük olduğundan tüketim sınırlanmakta, fiyat tüketici tercihlerini belirleyen en önemli unsur olarak gelmektedir.

Özellikle son dönemde ülkede yayımlanan Türk dizileri büyük bir beğeni ile izlenmekte, bu durum Türk malı imajını oldukça olumlu yönde etkilemekte ve tüketicilerin satın alma davranışlarına doğrudan etki ettiği

görülmektedir. Ülkede kalitesi ile ön plana çıkan Türk ürünlerine talep her geçen gün artmakta, ülkenin hemen hemen tüm bölgelerinde Türk ürünlerinin tedariki mevcut bulunmakta, hane halkının alım gücü sebebiyle sürdürülebilir bir talep oluşturulması konusunda belirli sınırlılıklar bulunmaktadır.

Kişisel ilişkiler ön plana çıktığından dolayı, işadamlarının Afganistan'a ziyaretler düzenleyerek ithalatçılar ile birebir görüşmeler gerçekleştirmeler ve fuarlara katılım sağlamalarının Afganistan pazarına girişte en önemli tedarik yöntemleri olarak geldiği değerlendirilmektedir.

5.4. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları

Afganistan'da Fikri, Sınai Mülkiyet haklarına ilişkin sağlıklı işleyen bir hukuki mevzuat bulunmamaktadır. Bazı dönemlerde Türk ürünlerinin sahtelerinin yapılarak Afganistan'da satışa sunulduğuna ilişkin şikayetler gündeme getirilmekte, konu ilgili kamu makamlarına aktarılmakta ancak etkili bir mücadele ve çözüm yolu mevcut bulunmamaktadır.

5.5. İş Adamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

1. Nakliye: Firmalarımızın Türkiye'den malzemelerini hava, kara, ve aktarmalı olarak deniz yolunu kullanarak getirmeleri mümkündür. Ancak hava yolu nakliyesi güvenli olmasına rağmen genelde pahalı olduğundan daha az tercih edilmektedir. Türkiye'den kara yoluyla İran veya Türkmenistan üzerinden Afganistan'a ulaşmak mümkündür. Afgan Bankaları'nın İran üzerinden Afganistan'a giriş yapan ürünlerin ihraç bedellerinin transferini gerçekleştirmeyi zaman zaman ret ettikleri görülmektedir. Türkmenistan üzerinden gelen mallar ise Afganistan sınırına kadar Türk araçları ile gelmekte ve sınırda Afgan araçlarına nakledilmektedir. Mezar-ı Şerif ilinden Afganistan'a giriş yapan mallar Kabil'e ulaşmakta olup, bu yolun diğer kara yoluna göre nakliye süresi daha uzundur, ancak Herat-Kabil yoluna kıyasla daha güvenli bir yol olduğu ifade edilmektedir. Afganistan'a gönderilen malzemelerin nakliyesinde zaman zaman güvenlik nedeniyle sorunlarla karşılaşılabilen, gönderilen ürünleri taşıyan nakliye araçlarına el konulabilmektedir.

2. Güvenlik ve Rüşvet: Ülkede kanunların uygulanmasında otorite boşluğu bulunmakta ve yetkilerin kullanımında keyfi uygulamalar görülebilmektedir. Firmalar, faaliyetleri nedeniyle muhatap olmak zorunda oldukları resmi kurumlarda bürokratik sorunlar yaşayabilmektedir. Afganistan, Uluslararası Şeffaflık Kurumu (Transparency International) tarafından yapılan Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde (Corruption Perceptions Index) 'en kötü' listesindeki 4 ülkeden biri olarak yer almıştır. (Diğer ülkeler Somali, Kuzey Kore ve Sudan'dır.). Ülke genelinde süregelen güvenlik sorunu dolayısıyla ülkede iş adamlarına yönelik kaçırma ve saldırı eylemleri ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum, Afganistan'a yönelik yatırımları caydıran önemli sorunların başında gelmektedir. Güvenliğin önemli bir sorun olmasının doğal sonucu olarak, sigortacılık sektörüne ilişkin maliyetlerin de oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

3. Bankacılık: Afganistan'da bankacılık sisteminin çok fazla gelişmemiş olması nedeniyle, yurtdışından mal satın almak isteyen Afgan tüccarlar kimi zaman bizzat mal alımı için yurtdışına çıkmakta ve ödemeyi peşin olarak yapmaktadırlar. Diğer taraftan, Afganistan'daki bankaların güçlü olmaması nedeniyle, kredi sistemi yaygın olarak kullanılamamaktadır. Bu durum finansman açısından zorluklar yaratmaktadır. Afganistan Merkez Bankasının düzenlemeleri ve ABD'nin İran'a uygulamış olduğu ambargo sebebiyle Afgan

Bankaları'nın İran üzerinden Afganistan'a giriş yapan ürünlerin ihracat bedellerinin transferini gerçekleştirmeyi reddettikleri görülmektedir. Ürünlerin menşei Türkiye olsa dahi, ürünlerin İran üzerinden gelmesi bu ürünlere ilişkin ödemelerin bankacılık kanalıyla yapılamaması için yeterli değerlendirilmektedir. Sonuç olarak, Türkiye ile olan ihracatta İran üzerinden gelen ürünlere ilişkin ödemeler genellikle sarraflar üzerinden yapılmakta bu durum %2,5 civarında ilave maliyet ile güven ve sürdürülebilirlik problemi yaratmaktadır. Bu düzenlemeler doğrultusunda, belirli bir tutarın (10.000 USD civarı) üzerinden yurtdışına gerçekleştirilecek olan tüm para transferi için transferin gerekçesini oluşturan resmi doküman talep edilmekte herhangi bir belge sunmadan yurtdışına para transferi gerçekleştirilmesine müsaade edilmemektedir. Ayrıca, Ülkedeki Taliban yönetimi sonrası bankacılık gelişmeye başlamakla birlikte sınırlı sayıda banka faaliyet göstermekte, kırsal kesimlerde bankacılık yaygın bulunmamakta, hane halkı arasında bankacılık sistemine güven sınırlı bulunmakta, tasarruflar genellikle bankacılık sistemi aracılığı ile değerlendirilmemektedir.

4. Bürokrasi Yolsuzluk: Hemen her alanda rüşvet oldukça yaygındır. Afgan Hükümeti ile yapılan taahhüt işleri ya da Bakanlık ihaleleri ödemelerinde hak edilmiş paranın yüklenici firmaya ödenmesinde dahi komisyon adı altında rüşvet istenmektedir. Ayrıca, uluslararası fonlar dışında Afgan kaynakları ile ihale edilen işlerin ödemesinde sürekli bir gecikme yaşanmaktadır. Kamu ihalelerinde iş süreçleri öngörülebilir şekilde yürümekte, sürekli olarak ortaya çıkan bürokratik zorluklar firmaların Afganistan'da iş yapma motivasyonlarını azaltmaktadır.

5. Nitelikli İş Gücü Sıkıntısı: Ülkede yetenekli iş gücü sıkıntısı çekilmekte olup okur yazarlık oranı %50 seviyesinin altındadır. Afgan Hükümeti ülkede gerçekleştirilecek yatırımlarda Afgan işgücü ve mühendislerinin kullanılmasını talep etmekte, bununla birlikte, nitelikli işgücü sıkıntısı yaşanması bu talebin karşılanabilmesi hususunda güçlükler sebebiyet vermektedir. Ülkede üstlenilen taahhüt işlerinin bir kısmı Afgan taşeron firmalara verilmekte, işgücünün kalitesi nedeniyle ise çoğunlukla işin kalitesinde sorunlar yaşanmaktadır.

6. Altyapı ve İletişim Sorunları: Ülkede, Kabil, Herat, Mezar-ı Şerif, Kandahar ve diğer şehirler, plansız bir şekilde gelişmektedir. Bu düzensiz şehirleşme; kanalizasyon, su tedariki, atık suların yönetimi, hava kirliliği gibi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Afganistan'ın en gelişmiş yerleşim yeri ve başşehri Kabil'de dahi belediye hizmetlerinin sunulması hususunda ciddi güçlükler yaşanmaktadır. Afganistan'da, caddeler ve sokaklar düzenlenmemiş, adres sistemi geliştirilememiştir. Ayrıca, Afganistan'da yakın zamana dek yaklaşık 200.000 civarında sabit hat bulunmakta ve bu hatların çoğunluğu kamu kurumları tarafından kullanılmakta idi. Bu durum cep telefonu kullanımı dışındaki iletişim kanallarının yok denecek kadar az olmasına sebebiyet vermektedir. 2003-2014 arası yapılan yatırımlar neticesinde ancak yerleşim yerlerinin %90'ı mobil telefon iletişimine uygun hale getirilebilmiştir. 2,5 milyar Dolara yaklaşan altyapı yatırımları neticesinde bugün Afganistan'da 23 milyon cep telefonu kullanıcısı bulunmaktadır.

7. ABD'nin İran'a Yönelik Uygulamış Olduğu Yaptırımlar: Ülkemiz ile Afganistan arasındaki ticarete en kısa ve en az maliyetli ulaşım yolu İran üzerinden bulunmaktadır. Ancak ABD'nin İran'a yönelik uygulamış olduğu yaptırımlar ve iki ülke arasında son dönemde yükselen gerginlikler İran üzerinden Afganistan'a mal ihracatı üzerinde belirsizlikler yaratmaktadır. İran üzerinden gelen ihracata yönelik Bankacılık kanalı ile ödeme yapılamamasının ötesinde yaşanan politik gerginlik risk primini arttırdığından hem Türk firmalarını

hem de Afgan firmalarını İran üzerinden ticaret yapma konusunda isteksiz davranmalarına yol açmakta, alternatif güzergahlar ise maliyeti arttırarak Türk ürünlerinin fiyat rekabetinin esas olduğu Afgan pazarında rekabetçiliğini düşürmektedir.

Pasaport ve Vize İşlemleri

Umuma mahsus, hususi ve hizmet pasaportu hamilleri vizeye tabi bulunmaktadır. İş yapmak maksadıyla Afganistan'ı ziyaret eden kişilerin ülkeye geliş amaçlarına uygun vize alması ve ülkeye giriş sonrasında Çalışma Bakanlığına başvuruda bulunarak kayıt yaptırması gerekmektedir.

Para Kullanımı

Afganistan'da kredi ve bankamatik kartları ile çek vb. ödeme yöntemlerinin kullanımı çok sınırlı bulunmakta. Alışveriş peşin olarak gerçekleştirilmektedir. Vadeli işlemlerde ise borç senedi yapılması mümkün bulunmakta, ancak borcun ödenmemesi durumunda kişiler hapis cezasıyla cezalandırılmaktadır. Ülkenin ulusal para birimi Afgani olup Dolar ve Euro'da yaygın olarak kullanılmakta, ülkenin her bölgesinde döviz alım satım işlemi yapan kişilerce kolayca Afgani'ye çevrilmesi mümkün bulunmaktadır. 1 ABD doları yaklaşık 77 Afgani'ye eşit bulunmaktadır.

Kullanılan Lisan

Farsça ve Peştunca ülkenin resmi dili olarak gelmekte, İngilizce Kabil, Herat, Kandahar gibi ticaret merkezlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.